

**MEMLEKETİMİZDE SENDİKACILIK HAREKETLERİNİN
GELİŞMESİ VE İŞÇİLERİMİZİN SENDİKALAŞMASI
MESELESİ**

Orhan Tuna

Sanayileşme hareketlerinin, şayet bir zorlama mevzuubahis değilse, sendikacılık hareketlerinin inkişafı üzerinde pek mühim tesirleri olduğu ve adeta bu iki hareket arasında bir illiyet rabitasının mevcut bulunduğu artık bugün sosyal-ekonomik bir kanun halinde bütün memleketlerde iddia ve ifade olunmaktadır. Bununla beraber sanayileşme teşebbüslerinin bundan çok evvel başlamış olmasına rağmen, memleketimizde sendikacılık hareketlerinin gecikmiş olmasını, uzun süren bir koalisyon yasağı devri ile izah etmek de mümkündür. Bu koalisyon yasağının nihayet bulunduğu 1946 yılından itibaren ise, meslekî hareketlerin ne büyük bir hızla inkişaf ettiği hepinizin malûmudur. Nitekim beş - altı sene gibi kısa bir müddet içinde memleketimizde 300 kadar sendika, 15 birlik ve federasyon kurulmuş ve İş Kanunumuza tâbi olarak çalışan işçilerin takriben % 30 u bu teşekküllerin sinesinde toplanmış ve yine hepinizin bildiği gibi, yarından itibaren toplantılarına başlayacak olan Türk İşçi Sendikaları Konfederasyonu da tesis edilmiştir. Memleketimizde vasıfsız işçilerin sayı bakımından ve belki de sanayiî bünyesi itibariyle olan ehemmiyeti ve sendikacılık hareketlerinin her şeyden evvel vasıflı işçi zümresine dayandığı realitesi göz önüne getirildiği taktirde, bizde sendikalı işçilerin umum işçi sayısına olan nisbetinin, mesele sırf kantite bakımından mülâhaza olunduğu takdirde, küçümsenemeyecek bir durum arzettiği de muhakkaktır.

İmdi Konfederasyon Kongresi arifesinde mazisi pek yeni olan bizdeki sendikacılık hareket ve faaliyetlerinin muhasebesi yapıldığı takdirde ne gibi neticelere varılır ?

Hepiniz bilirsiniz ki, Garbî Avrupa işçi hareketleri ve sendikacılığı bugün bizlerin üzerinde durduğu bir çok meseleleri halletmiş ve bunları bazı prensiplere bağlamıştır. Bu cümleden olmak üzere adı geçen memleketlerde kollektif iş normları meselesinin ve iş şartlarıyla ücret hadlerinin kollektif bir nizama bağlanması zaruretinin artık üzerinde münakaşa kabul

etmez bir rejim haline geldiği, ücret gelirinin çalışan sınıfın fizyolojik ve kültürel geçim haddi asgarisine intibak eylesininin taraflarca çoktan kabul ve tasvip edildiği, resmî ücret politikasının böyle insanî-medenî bir istikamete teveccüh ettiği, işçi ve işveren sendikalarının, koalisyon hakkının tabîi bir neticesi olan mücadele vasıtalarıyla teçhiz edildiği, çalışma müddetlerinin, kadın ve çocuk mesaisinin, ücretli bayram ve tatillerin, sosyal emniyet rejiminin... ilâh bir düzene bağlandığı herkesin malûmudur.

Şimdi memleketimizdeki duruma temas etmeden önce Avrupadaki sendikacılık hareketinin bugün üzerinde durduğu meselelere bir göz gezdirmek faydasız olmayacaktır :

Filhakika bizim henüz halletmekten çok uzak bulunduğumuz bu meseleleri sağlam esas ve prensiplere bağlayan garp sendikacılığı, bugün yeni bir safhaya girmiş bulunmaktadır. Bu yeni safha «Hür Sendikalar İttihadının geçen ay Stokholm'de yaptığı Üçüncü Milletlerarası Kongresinde» de ifade ve beyan edildiği üzere, yirminci asrın ortasında 19 uncu asrın kapitalizmi ile mücadeleye girişmenin akıllıca bir hareket olmadığı gibi bir noktai nazara dayanmakta, bu yeni safhada yine ön sırada gelen ücret ve yaşama emniyeti gibi talepler yanında, bugünkü iktisadî nizamla sendikacılık siyasetinin ideolojisi arasında bir ahenk tesisinin zarurî olduğuna, aksi taktirde garp işçilerinin, hür cemiyet nizamının yıkılmasından, devletin dejenere olmasından ve iktisadî hayatın hercümerece sürüklenmesinden mütevellit bir esaret hayatına sürükleneceklerine ve yine neticede yabancı bir iktidarın oyuncağı haline gelebileceklerine ısrarla işaret edilmektedir.

Şüphe yokturki, Avrupa sendikacılığının uzun zamandanberi «kapitalist» denilen iktisadî nizama karşı takibine alıştığı siyaseti bugünden yarına terk etmesi, yeni safhaya intibak etmesi ve bir politika değişmesine ayak uydurması pek te kolay olmayacaktır. Bununla beraber bugün garp sendikacılığı âleminde yapılan münakaşalar gözden geçirilecek olursa üzerinde durulan cihetin iktisadî sistemde yapılacak esaslı bir değişikliğin, başka bir ifade ile iktisadî sistem değişmesinin sendikacılık üzerinde hasıl edeceği tesirler olduğu görülür. Bilindiği gibi, bu yoldaki tecrübeler Faşizm ve Komünizm zaviyesinden yapılmış ve çok nahoş ve gayrı müsait tesirler hasıl etmiştir. Fakat sosyalizm bugüne kadar bu mâna ve mahiyette hiç bir yerde tecrübe edilmemiş olduğu için, muhtemel neticeler hâlâ hararetle münakaşa edilmektedir. Bu münasebetle umumiyetle üzerinde durulan mesele şudur :

Sendikalar çok ehemmiyetli olan siyasî ağırlıklarını yeni bir sosyal nizam uğruna terazinin kefesine koymalıdır. Eğer cevap hayır ise, bu takdirde sendikalar ancak sosyalist olmayan liberal bir iktisadî nizamda âzasının menfaatini koruyabileceklerinden, bu takdirde taleplerini kısımayı bilmeli ve artık «kahramanca hal çarelerinin» bulunmadığını idrak etmelidirler. Esasen iktisadî - sosyal sistemin değiştirilmesini hedef tutan çalışmaların dışında yapılacak pek çok işler de vardır. Her günün sıkıntısı içinde bunalan zümrelerin iş ve çalışma hayatında karşılaştıkları tehlikeleri bertaraf etmek, bunları zaman zaman hayal sükûtuna uğratmaktan kurtarmak... ilâh hibi meseleler bir teşekkülün bütün hayatını doldurabilecek derecede ehemmiyetli işlerdir.

Gerçekten bunlar o kabil işlerdir ki, büyük fedakârlık, sabır ve aşk istemekte ve kendi kendine yardım sahası inkiraz bulmadığı müddetçe bu kabil vazifelerin görülmekte devam olunması da mümkün bulunmaktadır. Bununla beraber şu noktayı da gözden uzak tutmamak gerektirir. İşçi sınıfı kadar başka hiç bir sosyal sınıf zamanla piyasa kanunlarına karşı olan itimatlarını bu derece kaybetmemiştir. Tarihi vakıalar dikkate alındığı takdirde bu neviden bir itimatsızlığın pek de haksız sebeplere dayanmadığı görülür. Nitekim işçi fırkalarının yani sosyalist partilerin programlarında gittikçe daha fazla yer alan «iktisadî demokrasi» parolası ki, sadece işletme dışı olmayıp bilâkis sendikaya aynı zamanda işyerinin sevk ve idaresi hakkını da tanıyan bu parolanın, hakikatte demokrasiye taban tabana zıt olduğu beyan edilmektedir. Bilindiği gibi, İkinci Cihan Harbi sonrasında bilhassa Alman işçi sendikaları ittihadı böyle bir paroloya bir nevi «üçüncü yol» nazariyle bakmakta, yani sendikacılığı bu yola sevk suretiyle bir taraftan piyasa kanunlarına dayanan iktisadî liberalizmden, diğer taraftan piyasa kanunlarını tamamen silip süpüren ve üstelik beşer haklarını da fiilen inkâr eden totaliter - kollektivist rejimlerden kurtarabileceğini ummaktadır.

Bugünkü garp sendikacılığının, kendisini klâsik kendi kendine yardım esaslarından kurtararak Avrupanın iktisadî ve içtimâî kaderi itibariyle pek ehemmiyetli tesirleri görülebilecek olan bir karar arifesinde bulunduğu şu günlerde, demokratik prensibin iktisadî sahaya intikal ettirilmesi, bu sahanın dar mânasıyla siyasî âlemde görüldüğü gibi müsavilik ve müsavi haklara sahip olmak gibi düsturlara müsait olup olmadığı üzerinde hararetle münakaşa edilen başka bir mesele ihdas etmiş bulunmaktadır. Sendikacılık sahasında son derece temayüz etmiş bazı ilim adamlarının fikirlerine göre, umumiyetle siyasî müesseselerde tatbik edilen bu kabil demokratik prensipleri, diğer bazı sahalara ve ezcümle iktisadî sahaya naklederek orada tatbik kalkışmak her zaman umulan müsait neticeleri

doğurmamaktadır. Yine bu müelliflerin verdikleri misallere göre, bilfarz bir kışlada cari olan prensipleri bir mektebe, bir aile veya bir mabede tatbika yeltenmek akıllıca bir hareket sayılamaz. Yahut bir kisilede yerleşmiş olan düsturları bir orduya veya devlete tatbik edemeyiz. Bu kabil teşebbüsler çağımızın fikir itibariyle ne derece bir fakre ve hercümence sürüklendiğini göstermektedir.

Şüphe yoktur ki, «kendi evinin efendisi» telâkkisi bugün artık modern bir iktisadî hayatta tatbik kabiliyeti olmayan bir düsturdur. Bununla beraber prodüktif bir iktisadî hayatın dayandığı şartlar da işletme ve teşebbüsün şuurlu bir sevk ve idareye ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Binaenaleyh bugün garp sendikacılığının elinde toplanmış olan muazzam kuvvetlerin hür insanlardan mürekkep cemiyetlerin tahribine yol açabilecek bir vasıta haline gelmemesi ve getirilmemesi ve bu müthiş iktidarın bütün hak ve hürriyetleri inkâr eden barbar ve müstebit bir kollektivizme müncer olmaması, zamanımızda medenî garp memleketlerinde çok ehemmiyetli bir karar arifesinde bulunan sendikacılık âleminde üzerinde en ziyade durulan bir mesele mahiyetini haiz bulunmaktadır.

Konuşmamın başında Türk sendikacılığının garbî Avrupadaki emsali teşekküllere nazaran henüz emekliyen bir çocuk manzarası gösterdiğini ve o memleketlerde çoktan kat'î ve sağlam prensiplere bağlanmış olan bir takım iptidaî çalışma meselelerinin memleketimizde henüz halledilmek yoluna dahi girmemiş bulduklarına işaret etmiştim. Diğer bir çok ekonomik - sosyal meselelerimizde ve müesseselerimizde olduğu gibi, sendikacılığımız da yukarıda bahis mevzuu ettiğim problemleri gözden geçirme safhasından oldukça uzak bulunmaktadır. Hattâ sendikacılığımız sosyal hasılaya iştirak hak ve nisbeti üzerinde durup düşünecek bir seviyeye dahi gelmemiştir. Aynı suretle bugün gerek Birleşik Amerika Devletlerinde, gerek Garp Avrupasında ücret fiatı üzerinde pek mühim rolü olduğuna şüphe olmıyan prodüktivite ve prodüktivitenin arttırılması gibi işçi sınıfının hayat standardı ile yakından alakalı meselelerin dahi üzerinde durulmamaktadır. Halbuki bugün bir çok memleketlerde yapıldığı gibi rahat kazanç imkânlarına kavuşmuş ve kendi kendine yardım hareketinin tesir sahası dışında rehavete alışmış bulunan bazı işverenleri prodüktivitenin arttırılmasına zorlamak şüphe yokturki, sendikacılığın en mühim gayelerinden bir kısmının tahakkukuna imkân verebilecektir. Bu arada ehemmiyetli olan nokta prodüktivite tedbirleri hakkında işçiye fikir beyanı imkânları vermek, beraber düşünmeğe sevk etmek ve işyerinin problemleri hakkında işçinin alakasını tahrik eylemektir. Bu suretle harpsonu tâbiriyle müsait bir «işleme iklimi» tesisi, sırf işyerine iktisadî faydalar temin etmekle kalmamakta, fakat aynı zamanda ahlâkî - insanî esaslara, bir iç

ihtiyaca, teşebbüsün inkişafına ve prodüktivite tezayüdüne yol açmaktadır. Filhakika harpsonu Amerikan yardımıyla pek yakın alâkası olan ve adeta bu geniş yardımların bir şart aslisi mahiyetini taşıyan bugünkü prodüktivite kampanyasının Birinci Harpsonu devresindeki rasyonelleşme gayretlerinden farkı teknik ve teşkilâtçı unsurlar yanında çalışan insanı bir mesai arkadaşı olarak nazara almasıyla temayüz etmektedir.

Bu bir kaç mühim meselenin yanında bugün sendikacılığımızın takip etmesi icabeden yollar ve gerçekleştirmelerine gayret etmesi icabeden pozitif meseleler neler olmalıdır? Konuşmamızın bu kısmında bunlara da işaret etmek yerinde olur :

Önce ilim ve hakikat namına şu noktaya işaret etmek gerekir ki, 19uncu asrın mahsulü olan klâsik sendikacılık sosyal sınıflaşma ve tabakalaşma esasına dayanmakta ve muayyen bir sınıfın menfaatlerini korumak endişesiyle liberal - kapitalist iktisat rejiminin kucağında ve böyle bir rejimin şartları altında adeta fevrî bir şekilde doğmuş bulunmaktadır. Bu itibarla modern sendikacılığın Orta Çağların statik ve kendi kendini muvazenede tutan lonca teşkilâtıyla hiç bir alâkası olmadığı gibi, bugünün içtimaî hayır ve yardım teşekkülleriyle de bir münasebeti yoktur. Çünkü sendikalar içtimaî bir farklılaşma ve guruplaşmanın mahsulü olan ve cemiyet hayatının gayri kabili içtinap birer organı bulunan muayyen iki sınıfın muayyen hedeflere ulaşmalarını istihdaf eden mücadelelerinin şuurlu ve vahdetli bir vasıtasıdır. Bu mücadelenin mahiyeti nedir? Filhakika uzun zaman sendikacılık âleminde esaslı bir parola halinde muhafaza ve idame edilen sınıf mücadelesi ve proletarya diktatörlüğü bütün dünyayı dehşet içinde bırakan ve hattâ sosyalist mahfilleri dahi elim bir hayal sukûtuna uğratan Sovyet tecrübelerinden sonra terk edilmeye başlanmıştır. Şu hale göre, bu tecrübelerden sonra sendikalar birer mücadele organı olmaktan çıkmışlar mıdır? Hayır ve asla ! Fakat mücadelenin mahiyet ve muhtevası değişmiştir. Bu değişme her cemiyette mutlaka mevcut olan ve sırf sözlerle ve yazılarla ve hattâ fırka programlarıyla bertaraf edilmesine imkân bulunmayan sınıf realitesi karşısında bir içtimaî sınıfın diğer bir içtimaî sınıfı yok etmek ve ortadan kaldırmak gayesi yerine, alâkalı sınıflar arasında iktisadî menfaat mücadelesi mahiyeti iktisap etmiştir. İşte garplı anlayışıyla bugünün sosyal siyaseti ve meslekî ve hattâ siyasî işçi hareketleri sınıflar arasında bir muvazene ve istikrar temin etmek, muayyen bir sınıfın diğer bir sınıf üzerinde tahakküm etmesine mâni olmak gibi medenî - insanî bir gayenin tahakkukuna çalışmakta ve hemen bütün ileri sanayî memleketlerinde bu hedeflerine geniş ölçüde ulaşmış bulunmaktadır.

Şimdi bu iktisadî menfaat mücadelesinde sendikalarımız için belli başlı iki klâsik yol görünmektedir. Bunlardan birincisi devletin çalışan sınıf lehine olan müdahalelerini daha tesirli bir hale getirmek, diğer taraftan kendi kendine yardım sektörünü geliştirip inkişaf ettirmektir.

Bildiğiniz gibi, devlet müdahalesi esas itibariyle sosyal mevzuat yoludur. Gerçi memleketimizde 1936 yılındanberi inkişaf halinde olan sosyal mevzuat vardır. Fakat İş Kanunumuzla teferrüatının baştan başa bir revizyona tâbi tutulması, yeni ihtiyaçlara uydurulması bugün bir zaruret olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu meyanda üzerinde durulması icabeden en mühim noktalardan biri, şüphe yokturki uzlaştırma ve tahkim sistemidir. İhdas edildi edileli, bizzat ve doğrudan doğruya alâkalı olduğumuz bu sistem, bugün kendisinden beklenen faydaları temin etmekten pek uzak bir manzara göstermektedir. Bu hususta yapılan müteaddit teşebbüsler sistemin sağlam esaslarına bağlanmasına imkân vermemiştir.

İktisadî mücadele silâhlarıyla teçhiz edilmemiş olan işçilerimiz ve sendikalarımız gittikçe güçleşen geçim şartları karşısında bugün için tahkim rejiminden bir fayda bekliyecek durumda değildirler. Yüksek Hakem Kurulunun yol ve ışık göstermiyen, içtihatların yerleşmesine yardım etmiyen karanlık ve kapalı kararları ile bazı işverenlerimizin işçiler lehine tecelli eden kararları tesirsiz bırakmak hususunda giriştikleri şayanı hayret. fakat her halde şayanı takdir olmıyan teşebbüsleri hakem kurullarının faaliyetini akıntıya karşı kürek çekmeğe benzetmektedir. Paranın satın alma gücünün gittikçe zayıfladığı, zarurî ihtiyaç maddeleri fiyatlarının dünyanın bugünkü temayülüne aykırı olarak yükselme emmareleri gösterdiği, mesken zaruretinin devam ettiği bugün, işçilerimizin ücret gelirlerinde bir salâh temini hususunda halen tek bir müessese halinde karşımıza çıkan tahkim sistemi düzeltilmediği taktirde, işçi sınıfın hayat standardının kötüleşmekte devam edeceği, ve böyle bir neticeden sırf bu sınıfın değil, fakat sanayiin de geniş ölçüde mutazzarır olacağı aşikârdır. Hülâsa bugün işçilerimiz için hava alabilecek yegâne pencerenin daha ferah bir hale getirilmesi hususunda Türk sendikaları hükümet ve iktidar nezdinde devamlı gayretler sarf etmelidirler. Diğer taraftan bütün memlekete şâmil adil ve tatminkâr bir asgarî ücret siyasetine, 1936 yılından bu yana 16 sene gibi uzun bir müddetin geçmiş olmasına rağmen, ciddi bir şekilde başlanmış değildir. Bunun haricinde umumiyetle iş şartları fakat bilhassa ücretle alâkalı kollektif akitler sisteminde gitmek hususunda, halen bazı sendikacılarımızın yorulmak bilmez gayret ve himmetleri sonunda bazı emmareler belirmiş bulunmakla beraber, halen «kendi evinin efendisi» zihniyetine sahip olan bir çok işverenlerimizi

ve belki de başta devleti böyle bir sisteme imale etmenin ne müşkül bir mesele olduğunu da unutmamak lâzımdır. Medenî âlemin iş hayatını baştan başa kucaklamış olan kollektif akit sisteminin bir an evvel tesisine yardım edecek hukukî mevzuatın isdarı hazırlıklarına başlamak hususunda sendikalarımız Çalışma Vekâleti nezdinde devamlı gayretler sarf etmelidirler. İki sınıf arasında medenî mânada hakikî bir işbirlik ve beraberliğinin doğması ancak bütün sanayie şâmil kollektif akitler sayesinde kabil olabilecektir. Bunun yanında bugüne kadar sendikalarımızın üzerinde lâyiki veçhile durmadıkları ve sistemli olarak çalışmadıkları başka bir saha resmî iktisat siyasetidir. Türk sendikaları memlekette sağlam para düsturunun gerçekleşmesi, ithal ve ihraç rejiminin gözden geçirilmesi ve nihayet hayat pahalılığı ile devamlı ve şiddetli bir mücadele hususunda gerek hükûmete, gerek belediyelere görüşlerini bildirmeli ve sistemli-programlı çalışmalara başlamalıdır.

Geçim şartlarının islâhı hususunda pek gecikmiş olan istihlâk kooperatifçiliği hareketi hiç değilse mesken kooperatiflerine gösterildiği kadar bir alâkaya mazhar olmalıdır. Ücretin satın alma gücünün artırılması, ücret gelirin tezyidi ve ihtikârla mücadele hususunda bugüne kadar yapılan yüz küsur senelik tecrübeler neticesinde ölçsüz faydaları görülmüş olan istihlâk kooperatifçiliği hareketi her memlekette olduğu gibi bizde de en ziyade geçim müşkülâtına maruz olan işçilerimizin eliyle başlayıp gelişebilecektir. Bu hususta başkalarından medet ummadan bir an evvel teşebbüse geçilmelidir.

Diğer taraftan toplu olarak bulunduğumuz bugün Türk sendikacılığının kültürle beslenmeye olan şiddetli ihtiyacına işaret etmeden kendimi alamıyacağım. Yarım yamalak yetişmiş, okumaktan ikrah getirmiş, üstelik ihraz ettiği mevkiî siyasî ihtirasları uğruna kullanmak yoluna girmiş insanlarla şuurlu, hedefli, ne istediğini bilen bir sendikacılık hareketi kabili telif değildir. Anadan doğma hitabet kudreti belki bazı insanları muayyen bir müddet için yüksek mevkilerle tatmin edebilir. Fakat bu güzel lâfların, ve heyecanlı sözlerin tesiri devamlı ve her şeyden evvel de derin olamaz. Binaenaleyh kültür çalışmalarına biran evvel başlamak ve iktisadî gayelere atfedilen bir ehemmiyetle ve her türlü imkânlardan faydalanmak suretiyle bu çalışmaları idare ve idame etmek şarttır.

Türk sendikacılığının gelişmesi için hepinizin büyük bir fedakârlık ve vefakârlıkla ve bir çok zahmet ve külfetlerle buraya geldiğiniz bugün, biraz evvel dinlemek lütfunda bulunduğunuz isabetli veya isabetsiz bazı fikirler beyan etmiş bulunuyor ve bu suretle de İstanbul Üniversitesi

İktisat Fakültesi Sosyoloji ve Sosyal Siyaset Enstitüsünün işçilerimiz için tertipleğiği Altıncı Konferans serisini kapıyorum.

Hepinizi saygı ile selâmlar ve Türk işçisinin iyi bir vatandaş ve mürehfah birer vatan evlâdı olması yolundaki gayretlerinizde muvaffakiyetler dilerim.
